

H I S P A N I A.

Ec est bellatrix illa, viris armisque nobilis (vt Flori verbis vras) Hispania; prima versus Occidentem Europa continentis regio: quam pelago vndeque incinctam, nisi qui tangit Gallias, ubi ea ab hac Pyrenaeis montibus tamquam naturali munimine distinguitur, adpicias. Hanc primum IBERIA vocatam, ab Ibero nempe flumine, aut vt aliis, a rege, sunt qui credunt. Autem ab Iberia ciuitate (cuius & Liuius meminat) Betiz, ad Hiberum flumen, aliud ab illo Tarracenam. Ego & regionem & flumen ab Iberia, Asiarica regione, (vnde nempc horum origo) & Ibero huius anno, nomen fortatum, facilius credidit. **HISPANIAM** quoque dictam, ab Hespero rege, praeter Virgilium, insulae classis, Honorium & Pseudoberorum, auctores habeo. Sed a Vespere stella, sue Occasii (cum sit ultima versus Occidentem cogniti ab antiquis Orbis regio) potius sic nominata, ipsa facile euenter veritas. Ita Hesperiam ultimam eam cognominat Horatius, ad differentiam alterius, Italiz nempe, que apud Virgilium Magna cognominatur. Ut Graeci enim hanc Hesperiam vocant, ratione situs, quo illis versus plaga. Occiduum sue Vesperalem est, ita Itali illam eadem de causa eodem vocamine insigniare. Tandem autem ab omnibus vndeque lingua scriptoribus sub **HISPANIIS** nomine, idque ab Hispano, nisi fallar Trogos, celebrata fuit. An **PANNONIA** **Nauaria** aliquando dicta fuit, ut Stephanus **neptilonis** tradidit, ignor. **PANNIAM** autem olim appellatam, ex Plini. 3. cap. 1. videtur: cum inquit Luclan nomen deinde Hispanis Lusitanis; Panza autem eius praefulgar apud Plutarchum Sosthenes lib. 3. regio Ibericarum: qui scribit regionem **PANNIAM** a Pane dictam, sed iuniores **SPANIAM** postea dixisse. **SPANIAM** vocat D. Hieronymus ad Efaian. 64. & **SPANIAM** pro Spانيا forte a Chaldaeis appellari, scripsi vir omni lande superior B. Arias Montanus, cōmentaris in Abdiam. Et sunt qui **SARDINIA** legunt apud D. Paulum ad Romanos. Pro **Hispania**, vt in vulgaris apud Trogum, **Spania**, legi in membranis: item in optimis Q. Curtii exemplaribus, annotarum vir doctissimus Bon-garsius. Sic quoque tempore scribi solece ante annos leptingeros, auctor mihi fide dignissimus Ambr. Moralis, antiquitatem Hispanicarum diligens percursor, in Notis ad Eulogium, non vno in loco. Tagum, **Spania** flumin facit Glosarius vetus in Iuuenalem. **SARAN** pro Hibera, & **SARANA** pro Hispania est in veteri Lexico Graeco latino, ab H. Stephano edito. Galenus & Simplicius cap. 4. scribit oleum quod ex Iberia (Hispania) portatur. Spanam. i. Hispanum appellati. Spagna lego in libellulo Provinciarum M. S. quo loco Hispania legit Sconhouius qui illum primus edidit. Confutant hanc scripturam haec tamen regionis incolae, qui eam **Espania** (sive Spagna) nominant. Espania enim & Spagna, scriptio tantum differt. Solent enim Hispani verbis Latinis ab S. littera inchoantibus E. prapone, & sua facere, exempla huius pete ex nostro Thelauro, in voce **Iberia**. Sed & **CETIBERIA** aliquando vocata fuit, tellis Appianus, & alii. Hinc incolas **CETIBEROS** & **CETOSCATHAS** antiquitus, quoque **IGLETA** s dictos, apud Strabonem legimus. **SEPHARAD** ab Hebreis nominari, docet dictus Mon-tanus, & cune eo Postellus. Sed factis de nomine, eam ipsam nunc aggrediamur. Dionysius & Strabo huic regioni formam corij bubuli tribunt. Quadratam dici Trogos: Trigonam Athicus, auctor mili minime fidei. Specie cognominatur, in constitutione Imp. F. Constantini, quam Scaliger ad Ausonium edidit. In **MAIOREM** & **MINOREM** diuidit Stephanus. **INFERIORIS** meministi vetus inscriptio. Erudit antiquitas eam in **CITERIorem** & **VTERIorem**, sive **EXTERIorem** distinxit. Sequuta zetas in tres; & alias nominibus. Citerior enim **TARRACONENSIS**; Vterior partem quod ad Occidentem, **LUSITANIA**; que ad Meridiem, **BAETICA** vocavit. Postea sub Imp. Romanis in sex provincias divisâ fuit: quarum nomina apud Sex. Rufum: **TARRACONENSIS**, **CARTHAGINENSIS**, **LUSITANIA**, **GALICIA**, **BAETICA**, & **TRANSFRETANA**, quam & **TINGITANAM** cognominant. Hanc ultimam autem extra vetam Hispaniam esse, ostendit tabula in Africa nempe, trans Fretum. His porro septimum adicit lib. Notiarum. **INSVAREM**, sive **Balearium**. Tota hæc Hispania in quatuordecim Conventus iuridicos a Romanis divisâ fuit. In Lusitania enim habet Plinius tres, Emeritensem, Pacensem, & Scalitanum, in hisque xlvi. opida. In Citeriore, sive Tarracensi septem, Carthaginem, Tarracensem, Caesaraugustanum, Clunensem, Asturum, Lucensem, & Bracarum, inque iis cc xci. opida. In Baetica quatuor illi sunt: Conventus, Gaditanus nempe, Cordubensis, Altagitanus, & Hispalensis; & in isdem, opida clxxv. Sunt in vii numeris quintingenia, & quatuordecim opida. Et quamvis Strabo illi quodammodo plura tribue videatur, eos tamen mentiri putat, qui plura quam cxi. in ea suffise perhibent; atque magnos pagos eos opidorum loco enumerasse: diciuntque regionem non esse multarum virium capacem, ob soli ariditatem, vel feritatem hominum, si oram Mediterranei mariis demas. Hispanos enim plerique agrestes esse, & vicos habitere. Habitar autem vbique, ex Pomponio quis intelligere poterit: qui ea abundantem viri dicit. & Cicero in quadam Oratione scribit, Romanos, hos non viciisse numero, sed religione & sapientia. Qui primus hanc terram inhabitare, suffis Iberos, Phoenices, Perlas, Celtes, & Penos, tradit ex Varrone Plinius, sic quoque Appianus. Addo Romanos, fugatis inde Pénis, sive Carthaginemibis. Sed de incolarum genio, ritu, viuendi more, pauca ex variorum clascorum monumentis delibera, & his attrevere, quia non in iunctum legibutus fore cōfido, non inutili putavi. Flaviani proceritatem his adscribit Calpurnius Flaccus. Ex cæli quibus subsunt dilopositione dicius nos Iulius Firmicus, elate iactantia animofitate praeposteros; at addit hoc vitem iactantia à pluribus deferri. Omnes in vii numeris gentem ferociissimam, iugisq; impatiem, dicit Florus: magnanimus Dionysius Acer, trucem Martialis, superbam Oppianus, audacem Tibullus: astutus Vopiscus: feram & bellicosam, atque velocem corpore: inquieta, atque in no-vas res, & feris propria quā hominibus ingenua, Trogus & Liuius: viribus corporis Romanis præstare, Vegetius. Impacatos Iberos nominat Virgilius in Georgicis, quia abactores sunt, vt interpretatur Serenus, aut quia in latrociniis præpoderant, vt interpretatur Junius Philargyrus. Corpora ad inediā laboremque, animi ad mortem parati sunt; tellibus Val. Maximo, & Togo, vnde Silius Italicus:

Prodigia gens animi, & properare facilima mortem,

Impatiens eui, spem nonuisse senectam,

Namque vbi transcedunt florentes viribus annos,

Et fati modus in dextra est, &c.

Regibus se deuouere, & post eos vitam refutare, scribit ex Sallustio Seruus ad 4. Georg. Aduersus hostes crudeles sunt, adueniētes enim exteris benignè hospitio excipiunt: adeo vt amulatione quadam in iunctum pro honore illorum certent. Diodorus. Mundicci amantes, eos facit Ptolemaeus 2. Quædip, etiam Diodorus, sed qui vna in re hos spurciteti accusat, quod nempe totum corpus vrina lauent, detestique fricent, hanc optimam corporis curam existimat: hancque vrinam ad hoc in cisternis ad vetustatem conseruari, scribit idem. Sed hoc solum Cantabri & horum vicini adscribit Strabo: Celiberis Cantillus. De dentibus meministi quoque Apuleius, Apologia pro se, prima. Afluerunt variis carnis nutriri, potum ex melle conficer, & vinum emutum bibere, apud Diodorum legimus: sed hæc forte circa oram Mediterranei maris, nam potu ex frumento soluto eos vti scribit Florus, & Plinius, (cumque cæliam & cæriam vocat) & ex tritico, vt Diocordites, cumque curi nominat. Zythum Lusitanos bibere, vini enim parum habere, tradit Strabo, parumque illud quoque habent, statim in coniuncta cum cognatis infundunt. Horum potum ex fruge madida factum, vestutamente ferre, annotavit idem Plinius 14. cap. 22. Hac de causa forte Hispanos inter eas gentes numerat Athenaeus, quæ inebriari soleant. Idem quoque de Celiberis scribit Plato. Parum autem vini apud eos suffit Strabonis tempore, ex eo verisimile est, quod Vopiscus scribat Probus Imp. Hispanis primum permisissi & vites habent, vinumque conficerent. Duram omnibus & adstrictam parsimoniā ei tribuit Trogus, & quamvis distissimi, vt habeat Athenaeus, aquam bibunt, soli cibum capiunt, vt sumprosse incedant. Neque in festos dies vilius epularis apparatus: tellis Togo. Eructe silvestris semine eos loco finipi vi, scribit Diocordites. Plinius scribit eos suo suo vno glandem in secūdis mensis habuisse, sed ex harum farina etiam panem conficiebant, Strabo. Hunc autem leuior esse ceteris at Plinius: quod eum fermento condiant. Humi eos decumbere, cundem testem Plinius habeo. Breui vntunt veste ac nigra. Diodorus. Striges nominat Hispanorum vestimenta genus, Isidorus Originum 19. cap. 22. Bellum quā orium manūt, cum extraneis deinceps domi hostem querunt, si Trogum audias. In bello non equites modo, sed & pedites robore, malorumque tolerantia exercitio excellētio-ries habent. Praetia aggreditur carminibus, teste codem, & Silio, vbi inquit, Ritis iam moris Iberi **Carmina pulsa fundens barba etra**. Et duobus gladiis ful-ti, cum equestris certamine superiores eruerint, ex equis desiliunt, pedestrisque pugna adiuuant, quod idem Suidas de Celiberis. Gladij hi, & vt Liui & Polybius, & brevitate apiles erant, ad broniorum pugnam habiles. & cum mucronibus, ita vt punctum, non cæsi ferirent, Suidas tamen Celiberorum gladioq; ex-stantiam eo prædictat, quod pugnant acriter, & ictum vitroque manus potenter ferant. C. his quoque vilius fulle, docet Athenaeus, cum tradat Romanos iis dimicante, & ex Hispanis didicisse. Hos vero cas ab Afris habuisse, ex Pollice verisimile fit, qui vocat gæstam Libycam, hastamque dicit ferream. Galeas ferunt aereas. Cruribus ocreas ex pilis factas aduolunt. Diodorus. Leui armatura, petis, jaculo, funda, eos vt, Strabo auctor. Linteis purpura prætextis, & candidissimis tunicis induit, præliajantur, vt tradit Polibius. Et quamvis tragicis stolis & variis amicti tunicis, etiam ad pedes demissis vestiti, in publicum probant, teste Athenaeo, nihil tamen ad bella gerenda ideo erant ignaviores, ac minus fortes. Hæc coruus armatura, & vestitus militaris. Ex Aristoteles 7. Politoric. non omittendu duco, quod tot columnæ circa defunctorum sepulcrum statui solent, quorū quisque hostes occiderit. Neque hoc Silii 13. **Tellure** (ut perhibent) i mos antiquus, Ibera **Examina obcurus consumit corpora vulnera**. Aelianus hoc peculiariter de Barcas scribit, atque tantummodo de sis qui in bello perierunt: qui autem ex morbo, igne cremari dicit. Proclive eis illi transfratre flumina, ait Caesar, corumque omnium constitutidem esse, vt sine viribus ad exercitum non cant. In Sallustianis fragmentis lego his morem suffit, vt in bella cunctibus parentum facta memorentur à mariibus. Plurimi militares equos & arma, sanguine ipsorum cariora esse, tradidit Trogus. Solent etiam toxicum sine vilo dolore necant, sibi parare, ex herba quadam apio simili, vt illud ad quibus fortune in promtu haberent, auctore Strabone. Florus dicit eos venenum ex taxis arboreis ad hoc exprimere. Huius etiam apud Plinius mentio est, sed ex bacis taxis. Atque hæc de gente in generis, nunc speciem de nonnullis. Lusitanis fortissimis, sed latrociniis infames, agroisque minimè colunt, suntque insidiandi, indagandiique periti; celeres, leues, & veritatis. (Zythos vni diximus.) Butyrum eis olei vñsum supplet. Vasis vñuntur certes. Coreacis vñ sunt nauigis, vtque ad Brutum. Magnas autem onerarias naues habuisse, postea ex Scabriis liquet, quarumque numerum cum Africanorum æquaque minimè veteret. Fides hinc facit quoque Sidonius, in Panegyrico Ma-sorianus. Apud hos carbasi quoque primum repetta, annotavit Plinius. Talis horum vita. Eodemque modo etiam viunt Callaici, Astures & Cantabri, vtque ad Vascones & Pyrenæos montes, quod docent Varro de Re Rustica, Dion, Iosephus, & Strabo, apud quem & Diodorum de his plura. Indigentes aperos dicit Sex. Aukenus, & **Gens ista dura, gens venenatis, Lusitani, inhæriti**. De Cantabris aut Silius Italicus, libro tertio:

Cantaber ante omnes hymeniq; stolidus, famisque

Imbellis tandem annos præuertere saxon:

Inuictus, palmamq; ex omni ferre labore.

Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis

Mirus amor populo, cum pigris incutit etas.

Lucis causa sita, & damnatum vivere paci.

Celiberos vocat Strabo togatos, & dicit eos quondam maximè feros inhumanique habitos: sed effigie populi popularum & pecuniosam. Silius, bellacem:

His pugna ecclides decu, corporis, crux.

Idem Strabo iudicat Turdetanos omnium doctissimos: quod vntur grammatica, & antiquitatis habeat cōscripta

monumenta, ac poetamib; & metris inclusas leges. Carpetanos, Vacciros, Lacetanos, & Callaicos, nobiles gentes idem vocat. Sed de his ultimis non possum non denuo Silium adducere, vbi ait: misit dues Callaicos tubera.

Barbara nunc patriis vñlantem carmina linguis,

Cetera femineus peragit labor: addere sulco

Senima, & impresso tellurem vertere arato.

Segne viris quidquid duro fine Marte gerendum est.

Callaici conus obtuseque mariti.

Hæc requies, ludus, viri, ea sara volupia.

Accitamus Marte (quæ Necyn vocant) colere, apud Macrobius inuenio. Callaicos nihil de Diis sentire quidā aint. Celiberos autem & eorum vicinos circa Se-পেন্টেন্শনে, in omnium quendam Deum noctu in plenilunio, ante portam cum totis familiis chores ducento, rotamque noctem festam agendo, venerari. Ex Plinio tamen constat antiquitus Sagunthinos coluisse Diana, ibidem a Zaynithis adiectam, anni ducentis ante excidum Troia. Hæc de gente. Sed vt apertius aliquanto huius ingenium e prodat, historicus paucis id ostendere luet. Vertentes quo tempore primum in forma circumdati, vñrum, duabus tabulis infaciuntur verius quam instruuntur, Plinius 3. cap. 14. De religione præfitorum Hispanorū pauca apud autores reperio, atque hæc tantum apud dictum Strabonem: Lusitanos nempe Marti caprum immolare, præterea captiuos & equos, coniicer, & futura prædicere ex captiuorū exitis, quin & ritu Græcorū hecatombas instaurare. item gymnicia certamina. Atupicinæ minimè imperitos fuili ex Lampidij de Alex. Seuero dicto, discimus, quod hic nèc eos in hac arte viciisse crederat.

Accitanos Marte (quæ Necyn vocant) colere, apud Macrobius inuenio. Callaicos nihil de Diis sentire quidā aint. Celiberos autem & eorum vicinos circa Se-

পেন্টেন্শনে, in omnium quendam Deum noctu in plenilunio, ante portam cum totis familiis chores ducento, rotamque noctem festam agendo, venerari. Ex Plinio tamen constat antiquitus Sagunthinos coluisse Diana, ibidem a Zaynithis adiectam, anni ducentis ante excidum Troia. Hæc de gente. Sed vt apertius aliquanto huius ingenium e prodat, historicus paucis id ostendere luet. Vertentes quo tempore primum in forma circumdati, vñrum, duabus tabulis infaciuntur verius quam instruuntur, Plinius 3. cap. 14. De religione præfitorum Hispanorū pauca apud autores reperio, atque hæc tantum apud dictum Strabonem: Lusitanos nempe Marti caprum immolare, præterea captiuos & equos, coniicer, & futura prædicere ex captiuorū exitis, quin & ritu Græcorū hecatombas instaurare. item gymnicia certamina. Atupicinæ minimè imperitos fuili ex Lampidij de Alex. Seuero dicto, discimus, quod hic nèc eos in hac arte viciisse crederat.

Accitanos Marte (quæ Necyn vocant) colere, apud Macrobius inuenio. Callaicos nihil de Diis sentire quidā aint. Celiberos autem & eorum vicinos circa Se-

পেন্টেন্শনে, in omnium quendam Deum noctu in plenilunio, ante portam cum totis familiis chores ducento, rotamque noctem festam agendo, venerari. Ex Plinio tamen constat antiquitus Sagunthinos coluisse Diana, ibidem a Zaynithis adiectam, anni ducentis ante excidum Troia. Hæc de gente. Sed vt apertius aliquanto huius ingenium e prodat, historicus paucis id ostendere luet. Vertentes quo tempore primum in forma circumdati, vñrum, duabus tabulis infaciuntur verius quam instruuntur, Plinius 3. cap. 14. De religione præfitorum Hispanorū pauca apud autores reperio, atque hæc tantum apud dictum Strabonem: Lusitanos nempe Marti caprum immolare, præterea captiuos & equos, coniicer, & futura prædicere ex captiuorū exitis, quin & ritu Græcorū hecatombas instaurare. item gymnicia certamina. Atupicinæ minimè imperitos fuili ex Lampidij de Alex. Seuero dicto, discimus, quod hic nèc eos in hac arte viciisse crederat.

Accitanos Marte (quæ Necyn vocant) colere, apud Macrobius inuenio. Callaicos nihil de Diis sentire quidā aint. Celiberos autem & eorum vicinos circa Se-

পেন্টেন্শনে, in omnium quendam Deum noctu in plenilunio, ante portam cum totis familiis chores ducento, rotamque noctem festam agendo, venerari. Ex Plinio tamen constat antiquitus Sagunthinos coluisse Diana, ibidem a Zaynithis adiectam, anni ducentis ante excidum Troia. Hæc de gente. Sed vt apertius aliquanto huius ingenium e prodat, historicus paucis id ostendere luet. Vertentes quo tempore primum in forma circumdati, vñrum, duabus tabulis infaciuntur verius quam instruuntur, Plinius 3. cap. 14. De religione præfitorum Hispanorū pauca apud autores reperio, atque hæc tantum apud dictum Strabonem: Lusitanos nempe Marti caprum immolare, præterea captiuos & equos, coniicer, & futura prædicere ex captiuorū exitis, quin & ritu Græcorū hecatombas instaurare. item gymnicia certamina. Atupicinæ minimè imperitos fuili ex Lampidij de Alex. Seuero dicto, discimus, quod hic nèc eos in hac arte viciisse crederat.

Accitanos Marte (quæ Necyn vocant) colere, apud Macrobius inuenio. Callaicos nihil de Diis sentire quidā aint. Celiberos autem & eorum vicinos circa Se-

পেন্টেন্শনে, in omnium quendam Deum noctu in plenilunio, ante portam cum totis familiis chores ducento, rotamque noctem festam agendo, venerari. Ex Plinio tamen constat antiquitus Sagunthinos coluisse Diana, ibidem a Zaynithis adiectam, anni ducentis ante excidum Troia. Hæc de gente. Sed vt apertius aliquanto huius ingenium e prodat, historicus paucis id ostendere luet. Vertentes quo tempore primum in forma circumdati, vñrum, duabus tabulis infaciuntur verius quam instruuntur, Plinius 3. cap. 14. De religione præfitorum Hispanorū pauca apud autores reperio, atque hæc tantum apud dictum Strabonem: Lusitanos nempe Marti caprum immolare, præterea captiuos & equos, coniicer, & futura prædicere ex captiuorū exitis, quin & ritu Græcorū hecatombas instaurare. item gymnicia certamina. Atupicinæ minimè imper